

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

Т. В. Ліпіна

Методичні рекомендації до курсу
"РЕЛІГІЄЗНАВСТВО"

Рекомендовано Методичною радою НУК

Миколаїв 2005

УДК 2(076)

Ліпіна Т.В. Методичні рекомендації до курсу "Релігієзнавство". – Миколаїв: НУК, 2005. – 28 с.

Кафедра філософії та культурології

У даній роботі наведено рекомендації щодо підготовки до самостійних робіт, виконання та оформлення рефератів з приблизним планом та літературою до кожної теми. Запропоновані контрольні питання до всього курсу, перелік основної та додаткової літератури з релігієзнавства.

Призначено для студентів усіх курсів.

Рецензент канд. філос. наук, проф. В.П. Кисляков

© Видавництво НУК, 2005

ЗМІСТ

1. Самостійна робота під керівництвом викладача	4
2. Тематика самостійних робіт	4
3. Правила виконання рефератів	13
4. Теми рефератів	13
5. Тематичні плани і література до рефератів	14
6. Контрольні запитання із релігієзнавства	25
7. Навчально-методична література до курсу	26

1. САМОСТІЙНА РОБОТА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Мета самостійної роботи – навчити студентів самостійно опанувати матеріал курсу; активізувати творчу роботу студентів, спрямовану на самостійність міркувань та формування власної думки щодо світоглядних проблем; продемонструвати отримані навички, довести здатність студентів використовувати одержані знання у повсякденному житті та у професійній діяльності; організувати індивідуальну роботу студентів з науково-методичною літературою та першоджерелами.

Робота виконується студентом в окремих зошитах і після вивчення кожної теми здається викладачеві для перевірки.

У разі потреби результати самостійного вивчення аналізуються на співбесіді. Самостійна робота над заданою темою передбачає індивідуальну роботу з науково-методичною літературою і аналіз різних посібників, конспектування, висвітлення певних питань, вчасне виконання, написання та захист рефератів.

2. ТЕМАТИКА САМОСТІЙНИХ РОБІТ

Тема 1. Релігієзнавство як наука, його історичний розвиток

Питання до самостійної роботи

1. Історичні передумови виникнення релігієзнавства.
2. Генезис релігієзнавства як науки; місце релігієзнавства в системі гуманітарних наук.
3. Специфіка і завдання сучасного релігієзнавства.
4. Зв'язок релігієзнавства з іншими суспільними науками.

Питання для самоперевірки

1. У чому відмінність світського релігієзнавства від богословського?
2. Охарактеризуйте зв'язки релігієзнавства з іншими суспільно-гуманітарними науками.
3. У чому полягає мета сучасного релігієзнавства?
4. Чим відрізняється релігієзнавство від наукового атеїзму?
5. Які завдання ставить перед собою сучасне релігієзнавство?
6. Охарактеризуйте релігієзнавство як галузь філософського знання.

Розкрийте зміст понять: релігієзнавство, релігія, теологія, вільнодумство, філософія релігії, психологія релігії, релігійна культурологія, соціологія релігії.

Зверніть увагу. Релігієзнавство – це філософська дисципліна, яка розглядає погляди, вчення, теорію про релігію, її роль у життєдіяльності суспільства і людини, що спирається на сучасні досягнення науки і має світський характер.

Форми контролю: перевірка конспектів, контрольна робота.

Тема 2. **Методологічні принципи релігієзнавства**

Питання до самостійної роботи

1. Охарактеризуйте принцип об'єктивності та історизму.
2. Дайте оцінку культурологічному принципу; його основна мета.
3. Специфіка принципу правового забезпечення свободи совісті.
4. Принцип дуальності і загальнолюдськості.
5. Важливість принципу толерантності і терпимості.

Питання для самоперевірки

1. Які загальнофілософські категорії використовує релігієзнавство, аналізуючи будь-яку форму релігії?

2. Що передбачає культурологічний принцип в релігієзнавстві?

3. Як релігієзнавство вирішує проблему різноманітності та суперечності поглядів на світ у різних релігіях?

4. Яке значення має забезпечення принципу свободи совісті?

Розкрийте зміст понять: наукова об'єктивність, толерантність, свобода совісті, сакралізація, секуляризація.

Зверніть увагу. Релігієзнавство не ставить за мету узгодження поглядів на релігію віруючого і невіруючого, воно дає певний обсяг наукових знань і прагне навчити самостійно і об'єктивно оцінювати релігію як соціокультурний феномен.

Форми контролю: перевірка конспектів, поточне тестування.

Тема 3. **Основні концепції релігієзнавства**

Питання до самостійної роботи

1. Специфіка філософського підходу до пояснення релігії.

2. Відмінність матеріалістичної та ідеалістичної концепції релігієзнавства.

3. Особливість богословського підходу до релігійної проблематики.

4. Особливість наукового розгляду релігії.

5. Соціологічна теорія релігієзнавства.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть основні підходи до пояснення релігії.

2. Охарактеризуйте науковий підхід до релігії.

3. Що є характерним для теологічного підходу до релігії?
4. Кого вважають засновниками соціології релігії?
5. Що таке психологія релігії?
6. Чим характеризується філософський підхід пояснення релігії?

Розкрийте зміст понять: теологія, релігійна філософія, деїзм, пантеїзм, атеїзм, матеріалізм, психоаналіз.

Зверніть увагу. В сучасному суспільстві існує розмаїття релігієзнавчих концепцій, кожна з яких має право на самостійне існування, незважаючи на протилежність ідеологічних орієнтирів.

Рекомендується написання реферату (тема 2).

Форми контролю: перевірка конспектів, поточне тестування, захист рефератів.

Тема 4. Релігія як суспільне явище, її функції та структура

Питання до самостійної роботи

1. Особливість релігійного світогляду, порівняльна характеристика філософського, наукового та релігійного світоглядів.
2. Історична роль релігії в культурі людства.

Питання для самоперевірки

1. Які психічні особливості людини створюють передумови для виникнення релігійної віри?
2. Що таке культова діяльність? Який чинник обумовлює її появу?
3. У чому різниця натуралістичного та соціологічного підходів у розумінні природи релігії?
4. Чи відрізняється релігійна віра від переконань, звичок, наукових постулатів, аксіом?
5. Яке значення має релігія для розвитку духовної культури людства?

Розкрийте зміст понять: релігія, культ, церква, конфесія, віра, богослов'я, молитва, храм, Бог, підсвідоме, ритуал .

Зверніть увагу. Релігія – форма суспільної свідомості, яка уявно відображає пануючі над людиною сили природи і суспільства, це – віра у надприродне. Релігія має різні корені – психологічні, гносеологічні та соціальні, які мають особливий прояв на різних етапах розвитку суспільства.

Рекомендується написання реферату (тема 1).

Форми контролю: перевірка конспектів, перевірка рефератів, контрольна робота.

Тема 5. Релігійна свідомість та проблеми сучасної науки, економіки, політики, культури, права та моралі

Питання до самостійної роботи

1. Роль релігії в духовній культурі людства.
2. Особливість впливу релігійної свідомості на суспільні процеси.
3. Взаємовплив релігії і науки в історичному контексті.
4. Сучасний стан взаємовідносин науки і релігії.
5. Філософія, наука і релігія, їх спільні риси та взаємодія.
6. Спільне і відмінне між нормами релігії та права.
7. Вплив релігії на політичні процеси в сучасному світі.

Питання для самоперевірки

1. Які елементи наукового мислення використовуються для доведення існування Бога?

2. Назвіть спільні і відмінні риси релігійної духовності, моральних та естетичних цінностей, філософського світогляду?

3. Чи залежить релігійність від економічних або інших соціальних факторів?

4. Яку роль відігравала релігія в історії людства?

5. У чому різниця натуралістичного та соціологічного підходів у розумінні природи релігії?

Розкрийте зміст понять: Бог, богослов'я, підсвідоме, релігійна віра, культ, ритуал.

Зверніть увагу. Релігія дуже тісно пов'язана з іншими суспільними явищами, має значний вплив на економічні, політичні, правові, державні, класові, національні та інші відносини. У процесі секуляризації відбувається зміна місця та функції релігії в суспільстві.

Рекомендується написання реферату (теми 2, 25, 26).

Форми контролю: перевірка конспектів, рефератів, контрольна робота.

Тема 6. Особливості віровчення і культу в сучасних національних релігіях Сходу

Питання до самостійної роботи

1. Основні джерела пізніх національних релігій.
2. Роль релігійної свідомості в суспільному житті народів Сходу.
3. Пізні національні релігії Індії – індуїзм, джайнізм, сикхізм.
4. Іудаїзм як національна релігія і культурне джерело єврейського народу.

5. Особливість конфуціанства і даосизму, їх роль у культурному житті Китаю.

6. Специфіка синтоїзму як національної релігії Японії.

Питання для самоперевірки

1. Якими були уявлення про богів в пізніх етнічних релігіях?
2. Як уявляли потойбічне життя в пізніх етнічних релігіях?
3. Що таке національні релігії, в чому їх сутність?
4. Визначте сутність монотеїзму.
5. Які зміни в уявленнях про надприродне відбулися внаслідок переходу від ранніх до пізніх етнічних релігій?

Розкрийте зміст понять: політеїзм, жрецтво, ведизм, антропоморфізм, монотеїзм, карма, синтоїзм, зороастризм, інь, ян, дао.

Зверніть увагу. У національних релігіях формується і розвивається віра в богів (політеїзм) і Бога (монотеїзм), внаслідок чого відбувається екстеоризація загальнолюдських цінностей.

Рекомендується написання реферату (теми 8–13).

Форми контролю: перевірка конспектів, поточне тестування, захист рефератів, контрольна робота.

Тема 7. Течії та напрями в сучасному буддизмі

Питання до самостійної роботи

1. Хінаяна та махаяна як основні напрями буддизму, їх специфіка.
2. Характеристика буддизму ваджраяни.
3. Синтетичні напрями буддизму (індо-буддизм, дао-буддизм, чань-буддизм).
4. Особливість напрямку "дзен" як японського варіанту буддизму.
5. Виникнення та сучасний стан ламаїзму.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть зв'язок між культурно-економічним розвитком суспільства і виникненням світових релігій.
2. Вкажіть спільні риси індійських національних релігій та буддизму.
3. Як розуміють медитацію представники дзен-буддизму?
4. В чому особливість ставлення буддизму до потойбічного світу?
5. Як ставиться буддизм до віри в богів?
6. В чому полягає специфіка ламаїзму?

Розкрийте зміст понять: дхарма, реінкарнація, карма, трипітака, нірвана, хінаяна, махаяна, ваджраяна, сангха, дзен, лама.

Зверніть увагу. Для виникнення світової релігії необхідні певні куль-

турні передумови, опора на етнічні релігії, міфологію. Надзвичайно важливим є постать засновника релігії, космополітичний характер вчення, орієнтація на всіх людей. Буддизм як світова релігія відрізняється особливою толерантністю до інших світоглядних систем.

Рекомендується написання реферату (тема 14).

Форми контролю: перевірка конспектів, рефератів, контрольна робота.

Тема 8. Становлення і сутність основних напрямів християнства

Питання до самостійної роботи

1. Основні причини виникнення католицького і православного напрямів.

2. Спільні й відмінні риси католицького і православного віровчення, богослужіння та ієрархії.

3. Причини реформації, вчення М. Лютера.

4. Поширення протестантизму в Європі та його основні напрями.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть соціальні чинники виникнення християнства.

2. В чому специфіка морально-етичних принципів християнського вчення?

3. Які основні причини розколу східного та західного напрямів християнства?

4. Що є принципово нового у християнському відношенні до Бога?

5. Які заповіді в християнстві є найголовнішими?

6. Що обумовило виникнення протестантизму?

Розкрийте зміст понять: християнство, Біблія, Євангеліє, протестантизм, католицизм, клерикалізм, Свята Трійця, апостол, апокриф.

Зверніть увагу. Християнство як релігійний процес являється єдиним ідейним рухом духовної культури людства, але його різноманітність обумовлена величезним впливом на різні культури, великим ареолом поширення і тривалістю існування.

Рекомендується написання реферату (теми 18–22).

Форми контролю: перевірка конспектів, рефератів, контрольна робота.

Тема 9. Іслам в сучасному світі, характеристика основних напрямів

Питання до самостійної роботи

1. Основні напрями ісламу – суннізм та шиїзм.

2. Суфізм як специфічний мусульманський напрям.

3. Роль релігії в державній системі мусульман.
4. Мусульманські суспільно-політичні рухи: ісламський фундаменталізм, екстремізм, тероризм.
5. Причини посилення ролі мусульманства в економічному, політичному і духовному житті сучасного Сходу.

Питання для самоперевірки

1. Які етапи у своєму розвитку пройшов іслам?
2. Назвіть основні заповіді ісламу.
3. Характерні ознаки морально-етичного обличчя мусульманина.
4. Які мусульманські свята ви знаєте?
5. Поясніть зв'язок між культурно-економічним розвитком суспільства і виникненням ісламу?
6. З якими релігіями найбільше пов'язане вчення ісламу?

Розкрийте зміст понять: намаз, саум, рамадан, хадж, закят, джихад, хіджра.

Зверніть увагу. Роль ісламу в культурному житті мусульманського Сходу була надзвичайною і обумовила формування нового культурного регіону.

Рекомендується написання реферату (тема 23).

Форми контролю: перевірка конспектів, рефератів, контрольна робота.

Тема 10. Пантеони і культури язичницької релігії східних слов'ян

Питання до самостійної роботи

1. Особливості міфологічного світогляду і демонології слов'ян.
2. Головні боги східних слов'ян, культури Сварога, Перуна, Велеса, Даждьбога, Мокоши; відношення слов'ян до богів, уявлення про потойбічний світ.
3. Зв'язок слов'янської міфології з віруваннями інших стародавніх народів.
4. Зв'язок слов'янських вірувань із аграрним календарним циклом.
5. Головні язичницькі слов'янські свята, їх відлуння в сучасній українській культурі.

Питання для самоперевірки

1. У чому особливість релігійних вірувань східних слов'ян?
2. Яким було відношення слов'ян до власних богів?
3. Якими природними силами керували боги Даждьбог, Симаргл, Велес, Мара, Стрибог?
4. Чи були у слов'ян боги, які втілювали лихо?
5. Розкажіть про залишки язичництва у православ'ї.

Розкрийте зміст понять: язичництво, ведизм, політеїзм, сварга.

Зверніть увагу. Язичництво мало дуже великий вплив на духовну культуру слов'янських народів, але його знищення було обумовлено державними інтересами Київської Русі у її прагненні до визнання в цивілізованому світі.

Рекомендується написання реферату (тема 16).

Форми контролю: перевірка конспектів, тестування, захист рефератів.

Тема 11. Історія розвитку християнської церкви в Україні

Питання до самостійної роботи

1. Історичні передумови хрещення Київської Русі; постать князя Володимира, впровадження і розвиток християнства.
2. Особливість православ'я та його історичного поступу на українських землях.
3. Унія та історична доля української греко-католицької церкви.
4. Поява автокефальної православної церкви.
5. Християнські церкви України в контексті міжконфесійного конфлікту.

Питання для самоперевірки

1. Як ви розумієте поняття "автокефальна церква"?
2. Що таке уніатство?
3. Яку роль відіграла православна церква в національно-визвольній боротьбі українського народу?
4. Назвіть сучасні православні церкви на території України.
5. Охарактеризуйте сучасне релігійне становище в Україні.
6. Яке місце займає релігія в культурному житті сучасної України?

Розкрийте зміст понять: слов'янство, уніатство, автокефалія, патріарх, греко-католицизм, обновленство.

Зверніть увагу. Християнський світогляд міцно вкорінився в українську духовність і зміг вдало поєднатися з глибинними ментальними рисами нації і створити своєрідну православну культуру.

Рекомендується написання реферату (теми 17, 18, 22).

Форми контролю: перевірка конспектів, тестування, перевірка рефератів.

Тема 12. Новітні релігії на території України

Питання до самостійної роботи

1. Загальна характеристика новітніх релігій.
2. Поняття "нетрадиційні релігії".

3. Нетрадиційні релігії в Україні: неохристиянські течії, орієнталістські напрями, езотеричні об'єднання, неоязичництво, синтетичні релігії, сатанізм, сайєнтологічні рухи.

Питання для самоперевірки

1. В чому специфіка нетрадиційних культур?
2. Що таке "неохристиянство"? В чому його особливість?
3. Чим характеризується вчення кришнаїтів?
4. Які неорелігії спираються на досягнення сучасної науки?
5. Чим обумовлена свосвідність езотеричних напрямів?

Розкрийте зміст понять: сайєнтологія, езотерика, орієнталізм, неоязичництво, неохристиянство.

Рекомендується написання реферату (тема 24).

Форми контролю: перевірка конспектів, тестування, перевірка рефератів.

Тема 13. Історичні форми критичного розгляду релігії

Питання до самостійної роботи

1. Вільнодумство як фактор соціального та культурного процесу.
2. Різні форми вільнодумства: ересь, антиклерикалізм, індиферентизм, скептицизм, деїзм, атеїзм, богоборство.
3. Вільнодумство в епоху середньовіччя, вільнодумство у художній культурі: сміхова культура, гуманізм у мистецтві Відродження та Нового часу.
4. Вільнодумство у науковому пізнанні. Формування наукової картини світу; вільнодумство в теології та філософії.
5. Атеїзм як радикальна ступінь вільнодумства.

Питання для самоперевірки

1. Визначте основні форми критичного ставлення до релігії.
2. Чим обумовлена поява релігійного нігілізму?
3. Чим відрізнялось античне вільнодумство від середньовічного?
4. Яку роль відіграє вільнодумство в науковому та філософському осмисленні світу?
5. Чи було вільнодумство стимулом розвитку релігії?

Розкрийте зміст понять: ересь, вільнодумство, скептицизм, антиклерикалізм, атеїзм, індиферентизм, нігілізм.

Зверніть увагу. Вільнодумство завжди заперечує релігійні заборони та раціональне осмислення догматів віри і відстоює свободу розуму в пошуках істини, хоча його форми можуть бути найрізноманітнішими.

Рекомендується написання рефератів (тема 27).

Форми контролю: перевірка конспектів, підсумкова контрольна робота.

3. ПРАВИЛА ВИКОНАННЯ РЕФЕРАТІВ

Структура і зміст реферату

1. Тема реферату.
2. Вступ.
3. Основна частина (за планом).
4. Висновки.
5. Література. Джерела, зазначені в програмі, необхідно реально використати. Допускається використання іншої літератури, підручників базового курсу з релігієзнавства. Використання тільки навчальної чи методичної літератури свідчить про низький рівень роботи, оцінка за неї в такому разі знижується.

Примітка. Кожна тема містить приблизний план роботи, який може бути доповнений чи ускладнений за бажанням студента, але коло питань, окреслене в ньому, обов'язково повинно бути розглянуте.

Оформлення реферату

1. Стандартні аркуші формату А4. Робота може бути як друкованою (12 або 14 шрифт), так і рукописною. В останньому випадку слід писати чітко, розбірливим почерком, без скорочення слів, з дотриманням полів.

2. Титульний аркуш: назва навчального закладу, кафедри, тема роботи, прізвище та ініціали студента, група, курс, факультет, прізвище та ініціали керівника.

3. Зміст.

4. Структура (обсяг 10–15 друківаних аркушів).

5. Література.

Виконана робота подається на кафедру викладачеві.

Оцінка з контрольної роботи є умовою допуску студента до заліку.

4. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Релігійна віра, її сутність та особливості.
2. Науковий та релігійний світогляд: компроміс чи протистояння?
3. Первісні вірування народів Африки.
4. Стародавній Єгипет: релігія безсмертя.

5. Релігійні вірування народів Месопотамії.
6. Боги Стародавньої Греції.
7. Релігія Стародавнього Риму.
8. Особливості релігії даосів.
9. Релігійно-філософська система конфуціанства.
10. Синтоїзм – національна релігія Японії.
11. Індуїзм як національна релігія індійського народу.
12. Історія зороастризму.
13. Іудаїзм: вчення, свята та ритуал.
14. Основні напрями буддизму.
15. Релігії доколумбової Америки.
16. Міфологія і релігійні вірування прадавніх слов'ян.
17. Хрещення Київської Русі.
18. Головні особливості догматики та культу православія.
19. Особливості догматики та культу католицизму.
20. Особливості догматики та культу протестантизму.
21. Біблія як історична та літературна пам'ятка.
22. Християнські таїнства і свята.
23. Коран – священна книга мусульман.
24. Нетрадиційні релігії, неокульти.
25. Релігія і культура.
26. Релігія і політика.
27. Вільнодумство та атеїзм в історії людства.

5. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ І ЛІТЕРАТУРА ДО РЕФЕРАТІВ

Тема 1. Релігійна віра, її сутність та особливості

1. Віра в релігійній свідомості людини.
2. Типи релігійності.
3. Релігійна віра як складова частина духовної культури людства.

Література

1. *Калінін Ю.А., Харьковщенко Є.А.* Релігієзнавство. – К.: Наукова думка, 2002.
2. *Кармин А.С.* Культурологія. – С.Пб.: Лань, 2001.
2. *Кобелянская Л.С.* Смысл жизни: две точки зрения. – К.: Политиздат, 1989.
3. *Никонов К.И.* Религиозен ли человек по природе? – М.: Знание, 1990.

4. *Савельєва М.* Віра як спосіб пізнання дійсності: постановка проблеми // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 3–4.

5. *Самыгин С.И., Нечипуренко В.Н.* Религиоведение: социология и психология религии. – Ростов н/Д: Феникс, 1996.

Тема 2. Науковий та релігійний світогляд: компроміс чи протистояння?

1. Релігія як історичний тип світогляду.

2. Протиріччя релігійного та наукового світоглядів в історії людства.

3. Взаємовідносини науки та релігії в сучасній культурі.

Література

1. *Девятова С.В.* Религия и наука: шаг к примирению? – М.: Изд-во Московского ун-та, 1993.

2. *Кимелев Ю.А., Полякова Н.А.* Наука и религия: историко-культурный очерк. – М.: Наука, 1988.

3. *Корнев В.* Наука и религия // Азия и Африка сегодня. – 1993. – № 6.

4. *Кулаков Ю.И.* Синтез науки и религии // Вопросы философии. – 1999. – № 2.

5. *Сухов А.* Устарел ли научный подход к религии // Диалог. – 2000. – № 4.

Тема 3. Первісні релігії народів Африки

1. Специфіка релігійних вірувань первісних народів Африки.

2. Шаманізм в релігійних системах Африки.

3. Особливість магії Вуду.

4. Релігійні уявлення в системі культури африканських племен.

Література

1. *Єленський В.* Нове і старе в релігіях Африки // Людина і світ. – 1999. – № 6.

2. Історія світової культури: культурні регіони. – К.: Либідь, 1997.

3. *Кобищанов Ю.* Религии и этнические проблемы в Африке // Азия и Африка сегодня. – 1981. – № 1.

4. *Котляр Е.С.* Миф и сказка Африки. – М.: Наука, 1975.

5. *Оля Б.* Боги тропической Африки. – М.: Наука, 1976.

6. Традиционные и синкретические религии Африки. – М.: Наука, 1986.

Тема 4. Стародавній Єгипет: релігія безсмертя

1. Особливості релігії Стародавнього Єгипту.

2. Давньоєгипетські культури.

3. Моральні принципи давньоєгипетської релігії.
4. Уявлення про потойбічне життя.

Література

1. Древнеегипетская книга мертвых // Наука и религия. – 1990. – № 3. – С. 58.
2. *Замаровський В.* Їх величність піраміди. – К.: Веселка, 1988.
3. *Коростовцев М.А.* Религия Древнего Египта. – С.Пб.: Нева, 2000.
4. *Косидовский З.* Когда солнце было богом. – М.: Наука, 1991.

Тема 5. Релігійні вірування народів Месопотамії

1. Міфоархаїчна картина світу народів дворіччя.
2. Головні шумерські і вавилонські боги.
3. Релігійна система цінностей в Месопотамії та її протиріччя.
4. Релігійний культ в Месопотамії.

Література

1. *Афанасьев В.* Гильгамеш и Энкиду. – М.: Наука, 1979.
2. *Белицкий М.* Забытые мифы шумеров. – М.: Наука, 1980.
3. *Клочков И.С.* Духовная культура Вавилонии: человек, судьба, время. – М.: Политиздат, 1983.
4. *Редер Д.Г.* Мифы и легенды двуречья. – М.: Наука, 1965.

Тема 6. Боги Стародавньої Греції

1. Міфоархаїчна картина світу стародавніх греків.
2. Різноманітність давньогрецької космогонії.
3. Боги давньогрецької міфології.
4. Місце міфології в культурі Стародавньої Греції.

Література

1. *Вайтруб І.* Світ Олімпу // Людина і світ. – 1987. – № 10.
2. *Грейвс Р.* Мифы Древней Греции. – М.: Прогресс, 1992.
3. *Зелинский Ф.Ф.* Древнегреческая религия. – К.: Наука, 1993.
4. *Кун Н.А.* Легенды и мифы Древней Греции. Боги и герои. Троянский цикл. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1976.
5. *Лосев А.Ф.* Мифология греков и римлян. – М.: Наука, 1996.
6. На вершине Олимпа. – К.: Знание, 1987.

Тема 7. Релігія Стародавнього Риму

1. Ставлення до релігії у Стародавньому Римі.
2. Національні боги римлян.
3. Жерці Стародавнього Риму, їх роль в культурному житті.
4. Давньоримські релігійні свята і культу.

Література

1. *Боннар А.* Культура Древнего Рима. – М.: Политиздат, 1985.
2. Культура Древнего Рима / Отв. ред. *Е.С. Голубцова.* – М.: Наука, 1985.
3. *Куманецкий К.* История культуры Древней Греции и Рима. – М.: Политиздат, 1990.
4. *Лосев А.Ф.* Мифология греков и римлян. – М.: Наука, 1996.
5. *Штаерман Е.М.* Социальные основы религии Древнего Рима. – М.: Наука, 1987.

Тема 8. Особливості релігії даосів

1. Історія виникнення даосизму.
2. Отці даосизму: Лао-цзи та Чжуан-цзи.
3. Основні поняття даосизму.
4. Даосизм в сучасній китайській культурі.

Література

1. Антология даосской философии / Сост. *В.В. Малявин.* – М.: Панорама, 1994.
2. *Васильев Л.С.* Культы, религии, традиции в Китае. – М.: Высшая школа, 1970.
3. Дао и даосизм в Китае. – М.: Наука, 1982.
4. *Торчинов Е.А.* Даосизм. – С.Пб.: Лань, 1998.
5. Даосские притчи / Сост. *А.Н. Мстиславский.* – С.Пб.: ОРИС, 1993.
6. *Лукьянов А.Е.* Лао-цзы и философия раннего даосизма. – М.: Политиздат, 1991.

Тема 9. Релігійно-філософська система конфуціанства

1. Особистість Конфуція.
2. Становлення і розвиток вчення Конфуція.
3. Моральні принципи вчення Конфуція (збірка "Судження і бесіди").
4. Поширення конфуціанства за межами Китаю.

Література

1. *Буланже В.А.* Будда. Конфуций. Жизнь и учение. – М.: Искусство, 1995.
2. *Васильев В.П.* Религии Востока. Конфуцианство, буддизм и даосизм. – М.: Высшая школа, 1983.
3. Конфуций. Беседы и суждения. – М.: Республика, 1999.

Тема 10. Синтоїзм – національна релігія Японії

1. Міфи Стародавньої Японії про походження богів та людей.
2. Розвиток синтоїзму.
3. Вплив синтоїзму на формування японської культури.
4. Роль синтоїзму в культурі сучасної Японії.

Література

1. *Васильев Л.С.* История религий Востока. – М.: Высшая школа, 1983.
2. *Жуковская Н.* Япония: традиции и вера // Наука и религия. – 1985. – № 5.
3. *Мещераков А.Н.* Древняя Япония. Буддизм и синтоизм: проблемы синкретизма. – М.: Наука, 1987.
4. *Сафронова Е.* Синтоизм // Наука и жизнь. – 1995. – № 5.
5. *Спеваковский А.Б.* Религия Синто и войны. – Л.: Лениздат, 1987.

Тема 11. Індуїзм як національна релігія індійського народу

1. Становлення та історична доля індуїзму.
2. Ведична література як основа індуїстських вірувань.
3. Особливості віровчення Шанкари.
4. Культ Вішну та Шиви.

Література

1. Боги, Брахманы, люди. Четыре тысячи лет индуизма. – М.: Наука, 1969.
2. *Бонгард-Левин Г.М.* Древнеиндийская цивилизация: философия, наука, религия. – М.: Наука, 1980.
3. *Бонгард-Левин Г.М., Ильин С.Ф.* Индия в древности. – М.: Наука, 1985.
4. *Васильев Л.С.* История религий Востока. – М.: Высшая школа, 1983.
5. *Гусева Н.Р.* Индуизм: история формирования. Культурная практика. – М.: Наука, 1977.
6. *Кнот К.* Индуизм. – М.: Весь мир, 2001.

Тема 12. Історія зороастризму

1. Національні вірування стародавніх іранців.
2. Культ Ахура-Мазди.
3. Авеста – священна книга зороастрійців.
4. Моральні принципи зороастризму.

Література

1. Авеста в русских переводах / Ред. *И.В. Рака.* – М.: "Гранд" ФАИР-ПРЕСС, 1997.

2. *Березин З.О.* Чему учил Заратустра. – М.: Наука, 1987.
3. *Бойс М.* Зороастрийці: веровання и обычаи. – М.: Наука, 1988.
4. *Васильев Л.С.* История религий Востока. – М.: Высшая школа, 1983.
5. *Мейтарчян М.Б.* Погребальный обряд зороастрийцев. – М.: Лань, 1999.

Тема 13. **Іудаїзм: вчення, свята та ритуал**

1. Давньоєврейська релігія і становлення іудаїзму.
2. Тора і Танах – священні книги іудеїв.
3. Філософсько-моральні принципи іудаїзму.
4. Іудейські обряди і свята.

Література

1. *Бубер М.* Хасидские предания: первые наставники. – М.: "Гранд" ФАИР-ПРЕСС, 1997.
2. *Єленський В.Є.* Іудаїзм // Людина і світ. – 1993. – № 6–7.
3. Мироззрение талмудистов: свод религиозно-нравственных поучений в выдержках из главнейших книг раввинской письменности. – М.: Ладомир, 1994.
4. *Пинкилтон С.М.* Иудаизм. – М.: "Гранд" ФАИР-ПРЕСС, 2000.

Тема 14. **Основні напрями буддизму**

1. Буддизм хінаяни та махаяни.
2. Особливість буддизму вадржаяни.
3. Ламаїзм.
4. Дзен-буддизм.

Література

1. Буддизм, история и культура. – М.: Наука, 1988.
2. *Жуковская И.* Ламаизм // Азия и Африка сегодня. – 1983. – № 6.
3. *Корнев В.И.* Буддизм – религия Востока. – М.: Знание, 1990.
4. *Кочетов А.Н.* Буддизм, ламаизм. – М.: Знание, 1979.
5. *Эррикер К.* Буддизм. – М.: "Гранд" ФАИР-ПРЕСС, 1999.
6. *Плоть и кость дзэн / Сост П. Репс, Нёгэн Сэнзаки // Сб.* – Калининград: Рос. Запад, 1993.

Тема 15. **Релігії народів доколумбової Америки**

1. Особливості релігійних вірувань індіанців та їх вплив на культуру доколумбової Америки.
2. Релігійні вірування і обряди майя.

3. Релігія ацтеків.
4. Особливості релігійних вірувань інків.

Література

1. *Гуляев В.И.* Америка и Старый Свет в доколумбовую эпоху. – М.: Наука, 1968.
2. История Латинской Америки: доколумбовая эпоха – 70-е гг. XIX в. / Под ред. *Н.М. Лаврова.* – М.: Наука, 1991.
3. Історія світової культури. Культурні регіони: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1997.
4. *Стингл М.* Поклоняющиеся звездам. – М.: Прогресс, 1983.
5. *Стингл М.* Тайны индейских пирамид. – М.: Прогресс, 1978.

Тема 16. Міфологія і релігійні вірування прадавніх слов'ян

1. Міфологічний світ стародавніх слов'ян.
2. Боги стародавніх слов'ян.
3. Слов'янські культури.
4. Релікти стародавніх вірувань в сучасній культурі слов'янських народів.

Література

1. *Асов А.И.* Славянские боги и рождение Руси. – М.: Вече, 2000.
2. *Волошина Т.А., Астапов С.И.* Языческая мифология славян. – Ростов н/Д: Феникс, 1996.
3. *Головацький Я.І.* Виклади давньослов'янських легенд або міфологія. – К.: Либідь, 1991.
4. *Костомаров М.І.* Слов'янська міфологія. – К.: Либідь, 1994.
5. *Рыбаков Б.А.* Язычество древних славян. – М.: Наука, 1981.

Тема 17. Хрещення Київської Русі

1. Соціальні і політичні передумови хрещення Русі.
2. Становлення християнської церкви на Русі.
3. Розвиток християнства на Русі.
4. Вплив християнства на культуру Київської Русі.

Література

1. Введение христианства на Руси / *А.Д. Сухов* и др. – М.: Мысль, 1987.
2. *Голубоцький П.В.* Запровадження християнства на Русі – правда і вигадки. – К.: Політвидавництво України, 1987.
3. *Дулуман Е.К., Глушак А.С.* Введение христианства на Руси: легенды, события, факты. – Симферополь: Таврия, 1988.

4. *Дурасов Г.П.* Крещение Руси. – М.: Книга, 1990.

5. *Євстахієвич В.* Початки християнства на українських землях // Народна творчість та етнографія. – 1998. – № 4.

6. *Кузьмин А.Г.* Падение Перуна. – М.: Молодая Гвардия, 1988.

Тема 18. **Головні особливості догматики та культу православ'я**

1. Візантійська традиція християнства.

2. Перші православні церкви.

3. Відмінність православного культу.

4. Особливості православних церков в Україні.

Література

1. *Бессонов М.Н.* Православие в наши дни. – М.: Политиздат, 1990.

2. *Бондаренко В.Д.* Современное православие: тенденции эволюции. – Симферополь: Таврия, 1989.

3. *Булгаков С.В.* Православие. – М.: АСТ Фолио, 2001.

4. *Задорожная М.Я.* Народные и православно-христианские праздники. – М.: Знание, 1991.

5. *Струве Н.А.* Православие и культура. – М.: Русский путь, 2000.

6. *Субботин Ю.К.* Православные таинства. – М.: Политиздат, 1990.

Тема 19. **Головні особливості догматики і культу католицизму**

1. Причини церковного розколу 1054 року.

2. Історія розвитку католицької церкви.

3. Відмінність католицького культу від православного.

4. Роль католицької церкви у сучасній культурі.

Література

1. *Гергей Е.* История папства. – М.: Республика, 1996.

2. *Задверный В.Б.* История римских пап: В 2 т. – М.: Политиздат, 1995.

3. *Ковальский Я.* Папы и папство. – М.: Политиздат, 1991.

4. *Овсиенко Ф.Э.* Эволюция социального учения католицизма. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1987.

5. *Рожкова В.* Ватикан и совершенная культура. – М.: Политиздат, 1989.

Тема 20. **Особливості догматики та культу протестантизму**

1. Реформи М. Лютера.

2. Особливості і розвиток протестантизму.

3. Головні напрями протестантизму.

4. Протестантизм в сучасному світі.

Література

1. *Гараджа В.И.* Протестантизм. – М.: Политиздат, 1971.
2. *Горський В.Л.* Адвентизм: історія і сучасність. – К.: Знання, 1987.
3. *Громадка Й.Л.* Перелом в протестантской теологии. – М.: Прогресс, 1993.
4. *Кейлер Е.* Основи християнської віри: малий катехізіс д-ра Мартіна Лютера. – Тернопіль: Горлиця, 1998.
5. Протестантизм: Словарь атеиста / *К.Л. Блаженев* и др. – М.: Политиздат, 1990.

Тема 21. Біблія як історико-культурна пам'ятка

1. Історія написання біблійних книг.
2. Книги Старого заповіту – історична пам'ятка єврейського народу.
3. Історія і культура Стародавнього Сходу в біблійних текстах.
4. Особливості книг Нового Заповіту.

Література

1. Біблія. – К.: Наука, 1992.
2. *Верещагин Е.* И всё же – что такое Евангелие и кто такой Христос? // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 3.
3. *Гече Г.* Библейские истории. – М.: Политиздат, 1988.
4. Загадки Священного писания // За рубежом. – 1997. – 25 апреля – 7 мая.
5. *Косидовский З.* Библейские сказания. Сказания евангелистов. – М.: Политиздат, 1991.

Тема 22. Християнські таїнства і свята

1. Походження християнських свят, їх зв'язок із язичницькою традицією.
2. Різдво та Великдень – головні свята християн.
3. Шанування святих у християнському культі.
4. Християнські таїнства: відмінність у православній та католицькій церквах.

Література

1. *Задорожная М.Я.* Народные и православно-христианские праздники. – М.: Знания, 1991.
2. *Іларіон (митрополит).* Як поводитись у Божому храмі. – К.: ПБП Фотовідеосервіс, 1993.
3. *Струве Н.А.* Православие и культура. – М.: Русский путь, 2000.
4. *Субботин Ю.К.* Православные таинства. – М.: Политиздат, 1990.

5. *Усманов К.П.* Православные обряды: крещение, венчание, погребение. – Ростов н/Д: Феникс, 2001. – 350 с.

Тема 23. **Коран – священна книга мусульман**

1. Історія написання Корану.
2. Особливості літературного стилю Корану.
3. Релігійні та соціально-правові ідеї в Корані.
4. Значення Корану для культури мусульманського суспільства.

Література

1. *Васильев Л.С.* История религий Востока. – М.: Высшая школа, 1996.
2. Коран / Пер. и коммент. *М.Б. Крачковского.* – М.: Наука, 1990.
3. *Климович Л.И.* Книга о Коране, его происхождении, мифологии. – М.: Политиздат, 1988.
4. Коран: Перевод смыслов // Наука и религия. – 1991. – № 11; 1992. – № 2.
5. *Максуд Р.* Ислам. – М.: "Гранд"ФАИР-ПРЕСС, 2002. – 301 с.
6. *Матр Н.И.* Знакомьтесь: ислам. – К.: София, 1997.

Тема 24. **Нетрадиційні релігії, некульти**

1. Виникнення та особливість неорелігій.
2. Неохристиянські течії.
3. Неорелігії орієнталістського напрямку.
4. Сайєнтологія.

Література

1. *Забіяко А.* Спасут ли нас чужие боги? // Перспективы. – 1992. – № 2.
2. Нетрадиційні релігійні та містичні об'єднання України: Курс лекцій з релігієзнавства / За ред. *В.М. Петрика.* – К.: Наукова думка, 2000.
3. Новітні та нетрадиційні релігії, містичні рухи у суспільно-політичній сфері України: Монографія / За ред. *В.М. Петрика, С.В. Ліхтенштейна, С.В. Сьоміна* та ін. – К.: Вид-во Європейського ун-та, 2003.
4. Тайны общества и секты: культовые убийцы, масоны, религиозные союзы и ордена, сатанисты и фанатики. – Минск: Литература, 1996.

Тема 25. **Релігія і культура**

1. Релігія як культурний феномен.
2. Вплив релігії на історико-культурний розвиток людства.
3. Регулятивна функція релігії в суспільстві.
4. Релігійний світогляд в системі сучасної світової культури.

Література

1. *Гараджа В.И.* , // . – 1995. – 5.
2. *Карпушин И.И.* : . – .: , 1991.
3. *Корнев В.И.* " " . – .: , 1991.
4. *Лев (епископ Новгородский и Старорусский).* // . – 1993. – 12.
5. *Миронова М.Н., Кефели И.Ф.* // . – 1996. – 8.
6. *Розанов В.В.* . – .: , 2001.

26. Релігія і політика

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Література

1. *Еленский В.Э.* // . – 2002. – 19–25.
2. *Мчедлов М.П.* . – .: . , 1987.
3. *Никитина А.Г.* // . – 1994. – 3.
4. // . – 2003. – 11.
5. *Семенко В.* - // . – 1996. – 25.

27. Вільнодумство та атеїзм в історії людства

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Література

1. *Замалеєва Т.М., Овчиникова Е.А.* " " : - . – .: . , 1995.
2. . – .: . , 1987.
3. *Ревуненкова Н.В.* . – .: . , 1988.

4. Свободомыслие и атеизм в древности, средние века и в эпоху Возрождения. – М.: Мысль, 1986.

5. *Тапуризина З.А.* Идеи свободомыслия в истории культуры. – М.: Изд-во МГУ, 1987.

6. КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ІЗ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА

1. Назвати головні причини походження релігії.
2. Визначити особливість релігії як форми суспільної свідомості.
3. В чому полягає соціальна сутність релігії?
4. Яке трактування отримує співвідношення релігії та культури в сучасних релігіях?
5. Який взаємозв'язок існує між психологією та релігійною ідеологією?
6. Що таке релігійний культ?
7. Яке місце займає віра в релігійній свідомості людей?
8. Які історичні типи релігій ви знаєте?
9. Як можна охарактеризувати сучасні взаємовідносини релігії і науки?
10. Чим відрізняються погляди релігії і науки щодо суті історичного процесу?
11. Як взаємопов'язуються релігія і моральні норми сучасного європейського суспільства?
12. Як пов'язані між собою ранні форми релігійних вірувань?
13. Чим зумовлена природа племінних культів?
14. Назвіть головні особливості релігій первісного ладу.
15. Вкажіть на основні відмінності ранніх та пізніх національних релігій.
16. Які соціокультурні умови спричинили виникнення світових релігій?
17. Назвіть основні течії в буддизмі.
18. Назвіть основні відмінності православ'я і католицизму.
19. Назвіть головні течії протестантизму.
20. В чому специфіка віровчення ісламу?
21. Що було основою вірувань стародавніх слов'ян?
22. Назвіть історичні і культурні умови хрещення Русі.
23. В чому полягає східна політика Ватикану?
24. Охарактеризуйте стан сучасного православ'я в Україні.
25. Охарактеризуйте сучасну релігійну ситуацію в Україні.
26. Які історичні форми вільнодумства ви знаєте?
27. В чому специфіка античного вільнодумства?

28. Назвіть особливості середньовічного вільнодумства.
29. Що спричинило появу атеїзму як останнього ступеня вільнодумства?
30. Як ви розумієте термін "природно-наукове вільнодумство"?
31. Розкрийте поняття "свобода совісті".
32. Охарактеризуйте сучасне законодавство України щодо релігії.

7. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Перелік базових підручників з релігієзнавства

1. Академічне релігієзнавство / За ред *А.М. Колодного*. – К.: Світ знань, 2000.
2. *Ерьшев А.А.* Религиоведение. – К.: МАУП, 2001.
3. *Васильев Л.С.* История религий Востока. – М.: Высшая школа, 1983.
4. Історія релігії в Україні: Навч. посіб. / За ред. *А.М. Колодного, П.Л. Яроцького*. – К.: Знання, 1999.
5. История религии: Учеб. пособие: В 2 т. / Под ред. *И.Н. Яблокова*. – М.: Высшая школа, 2002.
6. *Калінін Ю.А., Харьковщенко Є.А.* Релігієзнавство. – К.: Наукова думка, 2002.
7. Релігієзнавство / За ред. *С.А Бублика*. – К.: Юрінком інтер, 1999.
8. Релігієзнавство: Підручник / За ред. *М.М. Заковича*. – К.: Вища школа, 2000.
9. Релігієзнавство: Підручник / За ред. *В.І. Лубського, В.І. Теремка*. – К.: Академія, 2000.
10. *Ходькова Л.П.* Релігієзнавство: Навч. посіб. – Львів: Афіша 2000.

Додаткова література

1. *Балаев М.А.* Ислам: происхождение и эволюция. – М.: Наука, 1992.
2. *Брайчевский М.Ю.* Утверждение христианства на Руси. – К.: Наукова думка, 1989.
3. *Григоренко А.Ю.* Разноликая магия. – М.: Сов. Россия, 1987.
4. *Грюнебаум Г.* Классический ислам. – М.: Наука, 1988.
5. Дані державного комітету у справах релігії в Україні на 2000 рік.
6. *Донин А.Т.* У истоков христианства. – М.: Политиздат, 1989.
7. *Дюркгейм Е.* Первісні форми релігійного життя: тотемічна система в Австралії. – К.: Юніверс, 2002.
8. Ислам: Энциклопедический словарь. – М.: Наука, 1991.

9. Католицизм: Словарь атеиста. – М.: Политиздат, 1991.
10. *Каутский К.* Происхождение христианства. – М.: Политиздат, 1990.
11. *Косидовский З.* Когда солнце было богом. – М.: Наука, 1991.
12. *Кочетов А.Н.* Буддизм и ламаизм. – М.: Знания, 1979.
13. *Любащенко В.* Історія протестантизму в Україні. – Львів: Афіша, 1995.
14. *Митрохин Н.* Некоторые аспекты религиозной ситуации в Украине. – Париж: Русская мысль, 1999.
15. *Панов В.Ф., Вахтин Ю.Б.* Жизнь Мухаммеда. – М.: Политиздат, 1991.
16. *Поликарпов В.С.* История религий. – М.: Гардерика, 1997.
17. *Поснов М.Є.* Історія християнської церкви. – К.: Путь к истине, 1991.
18. Психологические аспекты буддизма. – М.: Наука, 1991.
19. Религии мира: Справочно-методическое пособие / Под ред. *Г.В. Щекина.* – К.: МАУП, 1997.
20. Энциклопедия для детей. Т.6. Религии мира. – 3-е изд., испр. и доп. / Гл. ред. *М.Д. Аксенова.* – М.: Аванта+, 1996. – Ч. 1; 1998. – Ч. 2.
21. Религиоведение / Под ред. *М.Ю. Тихомирова.* – М.: Наука, 1997.
22. *Самыгин С.И., Нечипуренко В.Н., Полонская И.Н.* Религиоведение: социология и психология религии. – Ростов н/Д: Феникс, 1996.
23. Сучасна релігійна ситуація в Україні: стан, тенденції, прогнози. – К.: Укр. православна фундація, Право, 1994.
24. *Токарев С.А.* Ранние формы религии. – М.: Политиздат, 1990.
25. *Угринович Д.М.* Искусство и религия. – М.: Политиздат, 1983.
26. *Угринович Д.М.* Психология религии. – М.: Политиздат, 1986.
27. *Янг Дж.* Христианство. – М.: "Гранд" ФАИР-ПРЕСС, 2003. – 380 с.

Навчальне видання

ЛІПІНА Тетяна Валеріївна

Методичні рекомендації до курсу

"РЕЛІГІЄЗНАВСТВО"

(українською мовою)

Редактор *В.А. Стекольщикова*

Комп'ютерна правка та верстка *О.М. Черевата*

Коректор *Н.О. Шайкіна*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1150 від 12.12.2002 р.

Підписано до друку 29.08.05. Папір офсетний. Формат 60×84/16.

Друк офсетний. Гарнітура "Таймс". Ум. друк. арк. 1,6. Обл.-вид. арк. 1,7.

Тираж 400 прим. Вид. № 24. Зам. № 202. Ціна договірна.

Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування,
54002, м. Миколаїв, вул. Скороходова, 5